

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

www.emu.ee
Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

Leader kohalikelt tegevusgruppideelt kogutud seirenäitajate koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme hindamisküsimustele vastamiseks

Teostaja:

Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja

4. telje püsihindaja

Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Majandus- ja sotsiaalinstituut

Eesti Maaülikool

Tartu 2015

SISUKORD

1.	SISSEJUHATUS	3
2.	HINDAMISKÜSIMUSTE SEIRENÄITAJATE TEKKELOO	4
3.	TULEMUSED	8
3.1.	TEGEVUSGRUPI LIIKMESSKOND	8
3.2.	PROJEKTIDE SISULINE LIIGITUS.....	11
3.3.	KOOSTÖÖ	14
3.4.	RAKENDUSKAVADESSE INTEGREERITUD MEETMED	16
4.	KOKKUVÕTE	19

1. SISSEJUHATUS

Leader-meede on Euroopa Liidu algatus maaelu arengu ja kohaliku initsiatiivi edendamiseks. Eestis alustati Leader-meetme rakendamist 2006. aastal Riikliku arengukava 2004–2006 meetme 3.6 „Kohaliku initsiatiivi arendamine – LEADER-tüüpi meede“ kaudu. Meetmest sai toetust 24 kohalikku tegevusgruppi (tegevusgrupp) piirkondliku arengustrateegia koostamiseks. Eesti maaelu arengukava 2007–2013 (MAK 2007–2013) alguses lisandus 24 tegutsevatele tegevusgrupile kaks tegevusgruppi. Eestis on kokku 26 tegutsevat tegevusgruppi.

MAK 2007–2013 Leader-meetme eesmärk oli kohaliku algatuse edendamine, põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamine ja majandustegevuse mitmekesistamine läbi maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise. Leader-meetme raames toetati piirkondlike arengustrateegiate koostamist, tegevusgruppide juhtimist, oskuste omandamist ja piirkonna elavdamist ning kohaliku arengustrateegiate rakendamist läbi projektitaotluste. Kõiki tegevusi kombineeriti koostööelementidega.

Euroopa Komisjon (EK) püstitas Leader-meetme hindamiseks 11 hindamisküsimust, et mõõta meetme tulemuslikkust ja mõju maapiirkondades. Selleks on tegevusgruppidele alates 2010. aastast kogutud vastavasisulisi andmeid standardiseeritud küsitluse vormis. Andmed kajastasid infot küsitlusaastale eelnenud aastal PRIA poolt heakskiidetud ja välja makstud projektide, tegevuspiirkonna liikmeskonna koosseisu ja arengustrateegiate rakenduskavadesse integreeritud meetmete kohta.

Kogutud seirenäitajatest on tehtud ülevaateid üksikute aastate kohta ja on kasutatud MAK 2007–2013 vahearuande koostamisel, kuid seireandmeid kokkuvõttev analüüs puudub. Analüüsi eesmärk oli koostada tegevusgruppidele kogutud seireandmete kokkuvõttev analüüs aastate 2009–2014 ja tegevusgruppide kohta.

Aruande koostas EMÜ maamajanduse uuringute ja analüüsi osakonna töötaja Kersti Aro.

2. HINDAMISKÜSIMUSTE SEIRENÄITAJATE TEKKELOGU

MAK 2007–2013 Leader-meetmel oli neli alameedet ning iga alameetme kohta oli EK püstitanud kaks kuni neli hindamisküsimust. Tabel 1 on kirjas Leader-meetme alameetme nimetused, koodid ja iga alameedet puudutavad hindamisküsimused. Igale hindamisküsimusele loodi järjekorranumber alameetme koodist ja hindamisküsimuse järjekorra numbrist (41-1, 41-2 jne).

Tabel 1. EK poolt püstitatud Leader-meetme hindamisküsimused

Kood	Jrk nr	Hindamisküsimus
Alameede 41: Kohaliku arengustrateegia rakendamine.		
41	1	Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud valitsemisele maapiirkondades?
41	2	Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud maapiirkondade sisemise arengupotentsiaali mobiliseerimisele?
41	3	Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud mitut sektorit hõlmavate lähenemisviiside kasutuselevõtmisele ja koostöö edendamisele maaelu arengu programmide rakendamiseks?
41	4	Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud 1., 2. ja 3. telje prioriteetidele?
Alameede 421: Koostööprojektide rakendamine.		
421	5	Mil määral on toetus kaasa aidanud koostöö edendamisele ja innustanud parimate tavade edasiandmist?
421	6	Mil määral on Leader lähenemine põhinevad koostööprojektid ja/või parimate tavade üleandmine kaasa aidanud ühe või mitme ülejäänud kolme telje eesmärkide paremale saavutamisele?
Alameede 431: Kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine.		
431	7	Mil määral on toetus suurendanud kohalike tegevusrühmade ja kohalike arengustrateegiasse kaasatud teiste partnerite suutlikkust kohalike arengustrateegiate rakendamiseks?
431	8	Mil määral on toetus kaasa aidanud Leaderi rakendamise suutlikkuse tõstmisele?
Alameede 341: Kohaliku arengustrateegia väljatöötamine.		
341	9	Mil määral on toetust saanud tegevus suurendanud kohalike elanike, ettevõtjate, avaliku ja kolmanda sektori esindajate suutlikkust maaelu arengualaste kohalike arengustrateegiate ja –meetmete koostamiseks, arendamiseks ning rakendamiseks?
341	10	Mil määral on toetatud tegevus kaasa aidanud territoriaalse ühtsuse ja laiema maamajanduse ja –elanikkonna jaoks mõeldud meetmete-vaheliste sünergiate tugevdamisele?
341	11	Mil määral on toetatud tegevus kaasa aidanud elukvaliteedi paranemisele maapiirkondades?

Leader-meetme rakendamise algusperioodil, 2010. aastal toimus koostöös Maamajanduse Infokeskusega, tegevusgruppidega ning MAK 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindajaga (püsihindaja) EK poolt püstitatud Leader-meetme hindamisküsimuste vastuste lahendusi pakkuv arutelu. Arutelu eesmärgiks oli saada ülevaade Leader tegevusgruppide strateegiate rakendamises ja haldustegevuses kasutatavatest näitajatest, koguda tegevusgruppide praktikaid ning saadud info põhjal tekitada seirenäitajate loetelu, mis aitaksid leida vastuseid EK hindamisküsimustele. Arutelust võttis osa üle 40 osaleja.

Arutelul pakuti välja üle 50 erineva näitaja, keskmiselt kolm kuni neli näitajat ühe hindamisküsimuse kohta. Peale seminari valis püsihindaja pakutud näitajatest välja 21, mis tundusid sobilikud vastamaks EK hindamisküsimustele. Ühele hindamisküsimusele jäi minimaalselt üks näitaja, ühele aga viis näitajat. Samas üks näitaja võis vastata mitmele hindamisküsimusele. Tabel 2 on toodud meetme koodi number koos hindamisküsimuse numbriga, näitaja, ühik, allikas ning märkuste veerg.

Tabel 2. Näitajad EK poolt püstitatud Leader-meetme hindamisküsimustele vastuste leidmiseks

Kood-hindamis-küsimuse jrk nr	Näitaja	Ühik	Allikas	Märkus
41-1 431-7	Tegevusgrupi liikmete arv	tk	Tegevus-grupp	Näitab kogukonna kaasatust ja valitsemise ulatust. Strateegia rakendamisel otseselt kaasatud isikud.
41-1	Tegevusgrupi liikmete jaotus sektorite lõikes	tk, %	Tegevus-grupp	Näitab, missugune sektor on enim kaasatud (valitsemise ulatus). Sektorid: avalik-, era- ja kolmas sektor.
41-1	Tegevuspiirkonna siseste kohalike omavalitsuste-vaheliste koostööprojektide arv	tk	Tegevus-grupp	Näitab naaber kohalik omavalitsuste koostöö valmidust (seega vastab Leader lähenemisviisi alusel).
41-1	Tegevusgrupi ja tema liikmete osatähtsus toetuse saajatest	%	PRIA	Projektipõhine näitaja.
41-1	Kohalike teenuste ja toodete arendamist toetavate projektide arv	tk	Tegevus-grupp	Projektipõhine sisuanalüüs, iga projekt saab ühe kategooria tunnuse. Kategooriad: teenused ettevõtetele; teenused elanikkonnale; toote kvaliteedi tõstmine; käsitööstuslikud tooted; põllumajanduslikud tooted.
41-2	Loodud töökohtade arv	tk	PRIA	Täistööajaga loodud töökohtade arv. Jagatuna põllumajandus- ja metsandussektori, vanuse, soo ja telgede lõikes.
41-3	Projektitaotluste alusel mitut sektorit hõlmavate koostööprojektide arv, maksumus kokku	tk, kr	Tegevus-grupp	Tegevusgrupi hindamiskriteeriumite alusel. Algataja järgi, sektorid: avalik-, era- ja kolmas sektor.
41-3	Projektide sisuline liigitamine	tk	Tegevus-grupp	Projektipõhine sisuanalüüs, iga projekt saab ühe kategooria tunnuse. Kategooriad: keskkonda hoidev areng; kohalike toodete arendamine; põllumajandussektori arendamine; turismi arendamine; side- ja kommunikatsioonitehnoloogia arendamine; kohalik kultuur; rahvastik ja tööhõive; teenindussektori arendamine; kohalik arengustrateegia ja valitsemine.
41-3	Toetuse saajate hindamine võrreldes MAKi teistest telgedest toetuse saajatega		PRIA, Äriregister	Leader-meetmest toetuse saajate võrdlemine selliste näitajate alusel nagu tööjõu tootlikkus (brutolisandväärtuse muutus aasta tööühiku kohta); majanduskasv (netolisandväärtuse osatähtsus väljendatuna ostujõustandardis); töökohtade loomine.

Kood-hindamis-küsimuse jrk nr	Näitaja	Ühik	Allikas	Märkus
41-4, 421-6	Projektide liigitamine telgede kaupa	tk	PRIA	Projektide liigitamine koodide alusel.
41-2, 341-9, 341-10, 341-11	Kolmanda sektori suurus, muutus	tk, %	Äreregister	MTÜde arv ja selle muutus. Vaatlusaasta seis ja selle muutus võrreldes vaatlusaastale eelneva aastaga.
421-5	Tegevusgrupi koostööprojektide arv avaliku, kolmanda või erasektoriga	tk	Tegevus-grupp, PRIA	Tegevusgrupp teeb koostööd piirkonna teiste sektoritega.
421-5	Tegevusgrupi poolt algatatud rahvusvaheliste projektide arv	tk	PRIA	Kategooriad: projekti juht (algataja); partner.
421-5, 431-8	Tegevusgruppide omavaheliste koostööprojektide arv	tk	Tegevus-grupp	Algataja järgi (vältimaks topelttulemust) või tegevusgruppide lõikes (projektide arvu mitte kokku liita!) Koostööprojektid nõ tegevusgrupid tegevusgruppidega.
431-8	Kordustaotlejate arv	tk	PRIA	Meetmete ja aastate lõikes projektitaotluste alusel (kanname tulemused üle 431 koodi alla hindamisküsimuse spetsiifikast lähtuvalt).
431-8	Uute taotlejate arv	tk	PRIA	Meetmete ja aastate lõikes projektitaotluse alusel (kanname tulemused üle 431 koodi alla hindamisküsimuse spetsiifikast lähtuvalt).
431-7	Esitatud projektide arv, maksumus kokku	tk, kr	PRIA	Meetmete ja aastate lõikes projektitaotluste alusel.
431-7	PRIA poolt heakskiidetud projektide arv, maksumus kokku	tk, kr	PRIA	Meetmete ja aastate lõikes projektitaotluste alusel.
431-7	Väljamakstud projektide arv, maksumus kokku	tk, kr	PRIA	Meetmete ja aastate lõikes projektitaotluste alusel.
341-9	Infopäevadel osalenute arv	tk	PRIA	
341-10	Tegevusgrupipiirkonna strateegia rakenduskavasse integreeritud MAK 2007–2013 meetmete arv	tk	Tegevus-grupp	Arvestatakse meetmeid vastavalt EK koodidele.

Andmete kogumine tegevusgruppidele toimus alates 2010. aastast standardiseeritud küsitluse vormis, kus seirenäitajad sõnastati ümber küsimusteks. Küsimused puudutasid tegevusgrupi liikmeskonda, projektide liigitamist ja tegevuspiirkonna strateegia rakenduskava meetmeid. Küsitlusega koguti andmeid küsitluse toimumise aastale eelneva aasta ning projektide puhul PRIA poolt heakskiidetud ja välja makstud (sh osaliselt välja makstud) projektide kohta.

Küsimustikku on aja jooksul mõnevõrra muudetud. Alates 2011. aastast muudeti küsimuste järjekorda ja täpsustati sõnastust ning 2013. aastal võeti küsimustikust maha küsimus, mis puudutas koostööprojektide arvu koostööpartneri sektorilise kuuluvuse järgi (kood 421-5).

Kuna kaks tegevusgruppi loodi MAK 2007–2013 algusel ning 2009. aastal nad projektitaotlusi vastu ei võtnud, siis nad ei pidanud 2010. aastal vastama kohaliku arengustrateegia rakendamist

puudutavatele küsimustele. Kui aastatel 2011–2014 vastasid küsimustikule kõik 26, siis 2009. ja 2015. aastal vastasid küsimustikule 24 tegevusgruppi.

Aastate jooksul on küsitluse korraldaja ja andmete koguja muutnud. 2010. aastal kogus andmeid püsihindaja koostöös Maamajanduse Infokeskusega, aastatel 2011–2012 Maamajanduse Infokeskus ning aastatel 2013–2015 Põllumajandusministeerium. Andmete kogumine toimus igal aastal kevad-suvisel perioodil.

Käesolev uuring keskendub üksnes nende näitajate analüüsile, mille andmeallikaks on märgitud tegevusgrupp (Tabel 2). Nimetatud tabelis on neid näitajaid üheksa. Kuna näitaja „tegevusgrupi koostööprojektide arv avaliku, kolmanda või erasektoriga“ (kood 421-5) arvati alates 2013. aastast küsimustikust välja, ei ole seda näitajat uuringus käsitletud. Sellest tulenevalt kajastab uuring aastatel 2010–2015 tegevusgruppide kogutud järgmisi andmeid:

- 1) Tegevusgrupi liikmete arv;
- 2) Tegevusgrupi liikmete jaotus sektorite lõikes;
- 3) Tegevusgrupi piirkonnasiseste kohalike omavalitsuste-vaheliste koostööprojektide arv;
- 4) Kohalike teenuste ja toodete arendamist toetavate projektide arv;
- 5) Projektitaotluste alusel mitut sektorit hõlmavate koostööprojektide arv, maksumus kokku;
- 6) Projektide sisuline liigitamine;
- 7) Tegevusgruppide omavaheliste koostööprojektide arv;
- 8) Tegevusgrupi strateegiasse integreeritud MAK 2007–2013 meetmete arv.

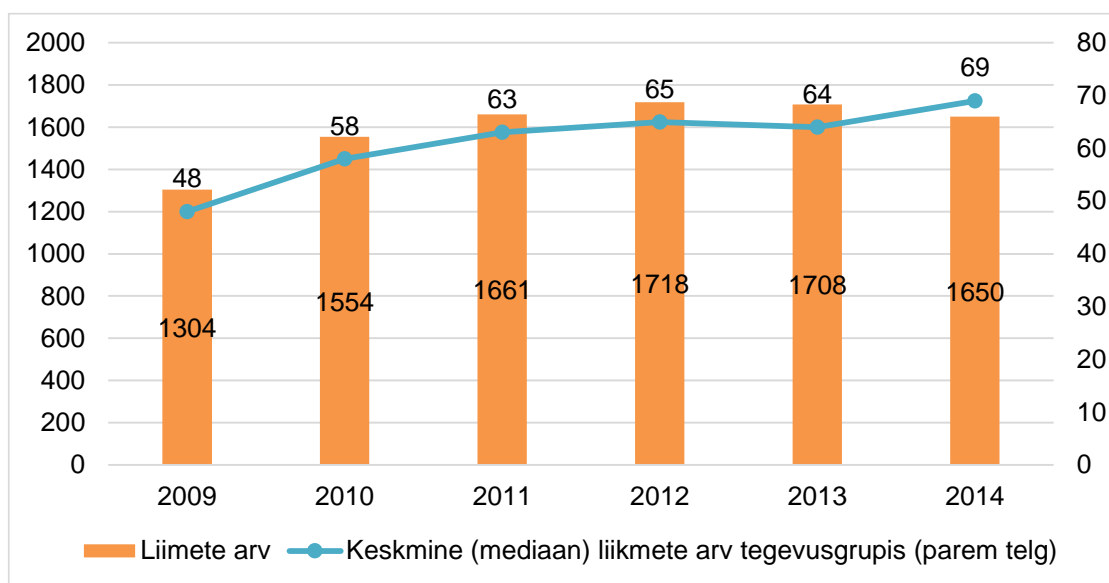
3. TULEMUSED

Tegevusgruppidele kogutud andmed on esitatud koondina teemade (tegevusgrupi liikmeskond, projektide sisuline liigitus ning koostöö) ja tegevusgruppide lõikes.

3.1. TEGEVUSGRUPI LIIKMESKOND

Leader lähenemise panust valitsemisele maapiirkondades ning tegevusgruppide ja kohalikesse arengustrateegiatesse kaasatud teiste partnerite suutlikkust kohalike arengustrateegiate rakendamisel näitab tegevusgrupi liikmete arv ja nende jagunemine erinevate sektorite lõikes.

Tegevusgruppide küsitlustest selgus, et iga aastaga suutsid tegevusgrupid oma liikmeskonda kasvatada kuni 2012. aastani, mil tegevusgruppidel oli kokku 1 718 liiget (Joonis 1). 2013. aastast liikmeskond vähenes, mille üheks põhjuseks võib olla kohalike omavalitsuste liitumine. 2014. aastal oli tegevusgruppidel 1 650 liiget. Kuna viimasel küsitlusaastal jättis kaks tegevusgruppi küsitlusele vastamata, siis võib arvata, et tegevusgruppide liikmeskonna suurus võib sarnaneda 2013. aastale.

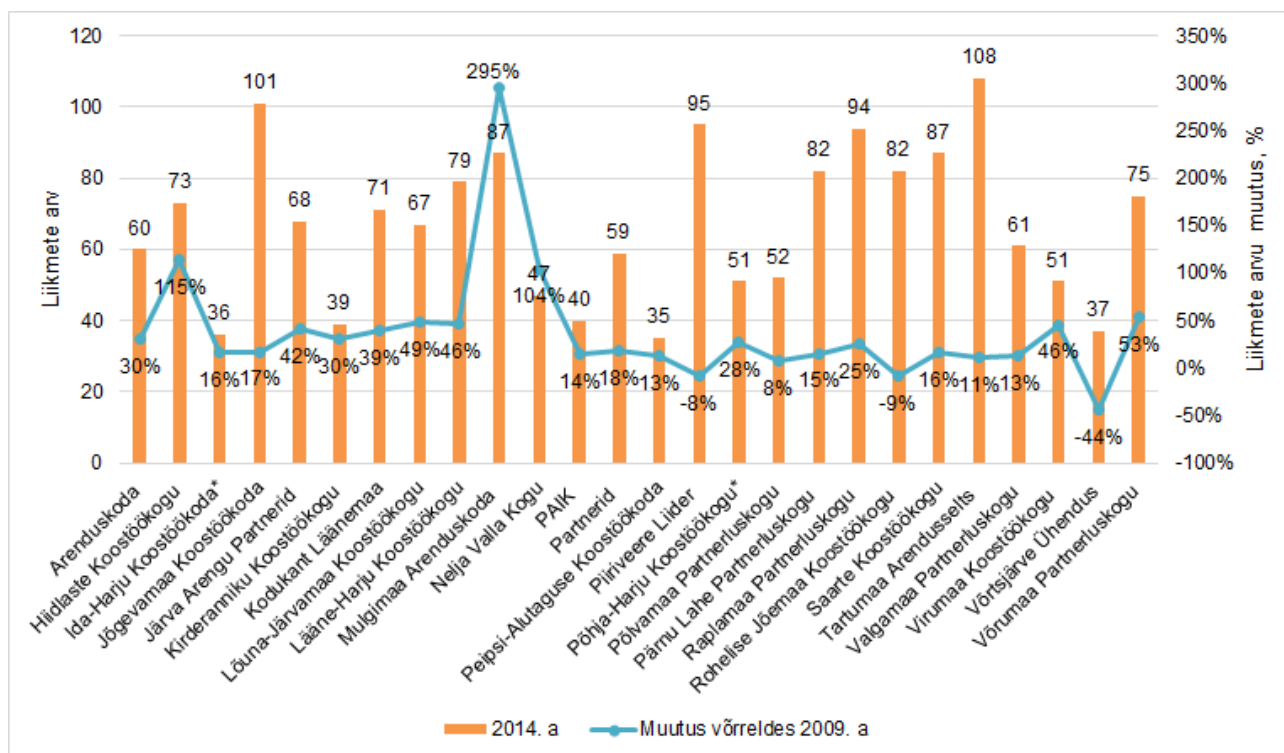

Joonis 1. Tegevusgruppide liikmeskonna suurus aastatel 2009–2014

Mediaani¹ järgi on keskmine liikmete arv tegevusgrupis aasta-aastalt kasvanud 48 liikmelt 69 liikmele. Sellest võib järeldada, et viimastel aastatel on liikmeskond kasvanud nendes tegevusgruppides, kus oli 2009. aastal keskmiselt vähem liikmeid ning liikmeskond on püsinud suhteliselt stabiilsena nendes tegevusgruppides, kus oli 2009. aastal keskmiselt rohkem liikmeid. **Seega on aastate jooksul Leader lähenemise valitsemise ulatus ja kogukonna kaasatus suurenenud. Kogukonna kaasatus on suurenenud eelkõige liikmete arvu poolest väiksemates tegevusgruppide piirkondades.**

¹ Mediaan on korrastatud rea keskmine liige, millest mõlemale poole jääb võrdne arv liikmeid. Mediaan on alati statistilise rea konkreetne liige

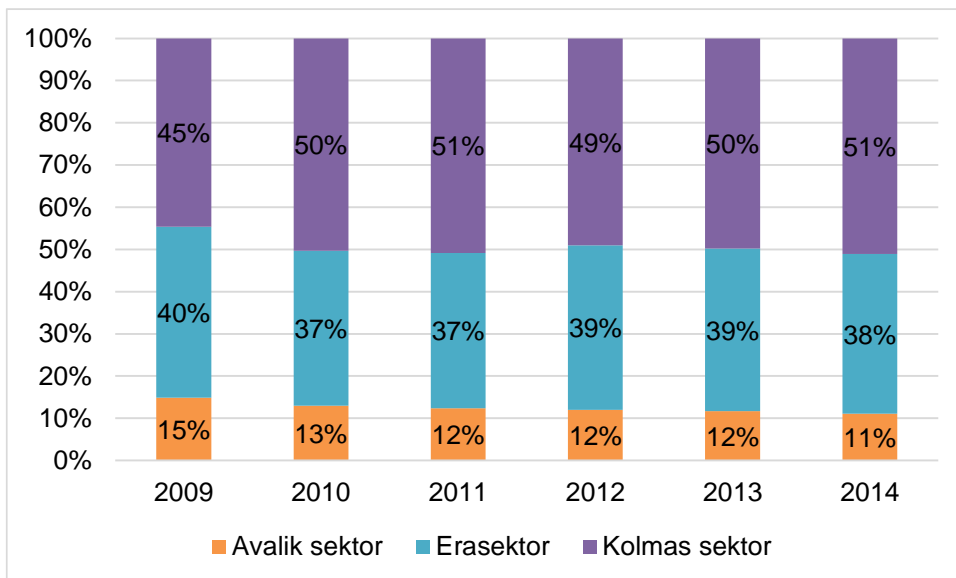
Liikmete arvu varieeruvus oli tegevusgruppide vahel suur. 2014. aasta lõpuga väiksem liikmete arv oli ühes tegevusgrupis 35 ja suurim ühes tegevusgrupis 108 (Joonis 2). Liikmete arvu suurim muutus toimus kahes kõrvuti asuvas tegevusgrupis: (1) liikmete arvu oluline kasv toimus MTÜ Mulgimaa Arenduskojas tänu kolme kohaliku omavalitsuse lahkumisega MTÜ Valgamaa Partnerluskogust ja ühe valla lahkumisega MTÜ Võrtsjärve Ühendusest ning Viljandimaa kolme kohaliku omavalitsuse liitumise tõttu ning (2) liikmete oluline kahanemine toimus MTÜ Võrtsjärve Ühenduses kohalike omavalitsuste liikumisega MTÜ Mulgimaa Arenduskoja tegevuspiirkonna hulka.

Joonis 2. Liikmete arv 2014. aastal ja liikmete arvu muutus võrreldes 2009. aastaga (%) tegevusgruppide lõikes

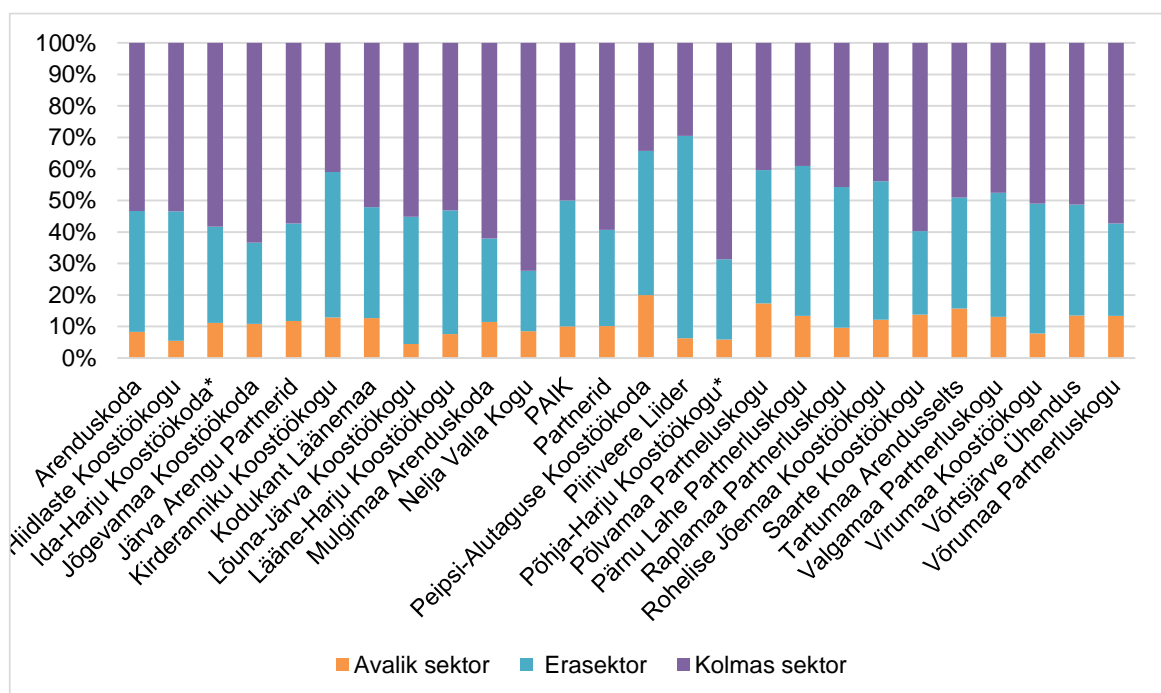
*2013. aasta andmed.

Viimasel küsitlusaastal moodustasid tegevusgruppide liikmeskonnast 51% kolmanda (mittetulundusühingud ja sihtasutused), 38% era- ja 11% avaliku (kohalikud omavalitsused) sektori esindajad (Joonis 3). Aastate lõikes on Leader-meetme rakendamisse kõige enam kaasatud kolmas sektor, mille osatähtsus on kasvanud ning seda avaliku ja erasektori osatähtsuse arvelt. Seega on Leader-meede atraktiivne eelkõige kolmandale sektorile ning erasektori soov osaleda Leader lähenemise rakendamises on jäänud tagasihoidlikuks.

Joonis 3. Liikmete jaotus sektorite lõikes aastatel 2009–2014, %

Tegevusgruppidest eristusid MTÜ Piiriveere Liider, kus liikmeskonnast enamuse moodustasid ettevõtjad (64% liikmetest) ning Harjumaal kaks asuvat tegevusgruppi MTÜ Nelja Valla Kogu ja MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu, kus liikmeskonnas domineerisid kolmanda sektori esindajad (vastavalt 72% ja 69%, Joonis 4).

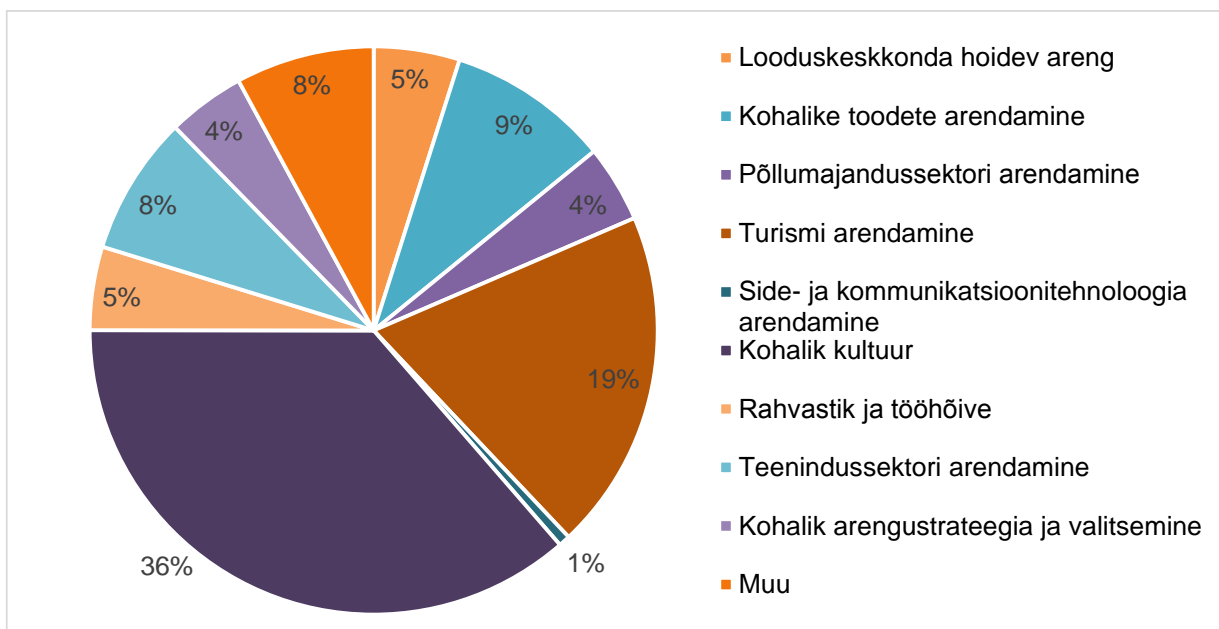
Joonis 4. Liikmete jaotus sektorite ja tegevusgruppide lõikes 2014. aastal, %

*2013. aasta andmed.

3.2. PROJEKTIDE SISULINE LIIGITUS

Projektide sisuline liigitamine aitab tuvastada Leader-meetme panustamist MAK 2007–2013 rakendamisse. Tegevusgruppidel paluti PRIA poolt heakskiidetud ja väljamakstud projektid liigitada kümnesse projektiliigi gruppi (iga projekt sai vaid ühe kategooria tunnuse): (1) looduskeskkonda hoidev areng, (2) kohalike toodete arendamine, (3) põllumajandussektori arendamine, (4) turismi arendamine, (5) side ja kommunikatsioonitehnoloogia arendamine, (6) kohaliku kultuuri arendamine, (7) rahvastik ja tööhõive, (8) teenindussektori arendamine ning (9) kohalik arengustrateegia ja valitsemist. Täiendavalt oli küsitletavatel võimalus lisada omapoolne projekti liik.

Perioodil 2009–2014 oli PRIA heaks kiitnud ja välja maksnud 5 496 projekti, millele tegevusgrupid tegid sisuanalüüsi, liigitades iga projekti ühe valdkonna alla. Joonis 5 on näha, et Leader-meetme kaudu toetati kõige enam kohalikku kultuuri (36% projektidest) ning turismi (19% projektidest). Arvestataval määral toetati ka kohalike toodete (9% projektidest) ja teenindussektori arendamist (8% projektidest). Muid valdkondi toetati Leader-meetme kaudu vähem. Muude valdkondade all nimetasid küsitletavad noortele (laagrid, ringid, skate-pargid, mänguplatsid vms), kogukondade (õppereisid, ühisüritused vms) ja ettevõtjatele suunatud tegevusi, aga ka koolitusi, ühisturundust, terviseedendamist ja sporti jne. Selline projektide valdkondlik proportsioon on aastaid püsinud suhteliselt muutumatuna. **Seega Leader-meetmest toetust saanud projektidega arendati kõige enam kohalikku kultuuri, turismi ja teenuseid, mis olid suunatud elanikkonnale ehk Leader-meetmega panustati eelkõige maapiirkondade elukeskkonna uuendamisse, arendamisse ning mitmekesistamisse.**

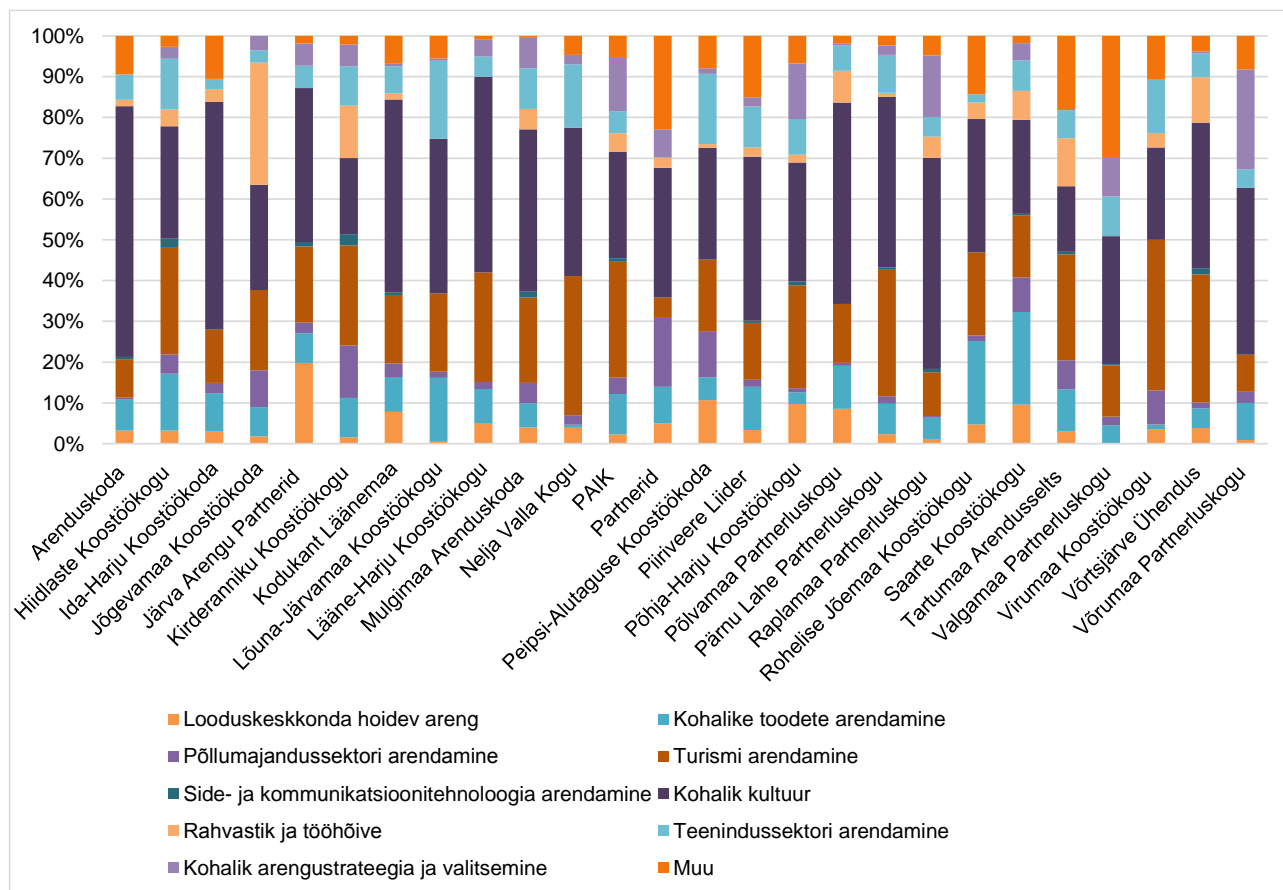

Joonis 5. Projektide liigitus aastatel 2009–2014, %

Erinevates Leader tegevuspiirkondades arendati projektidega erinevaid valdkondi erineval määral (Joonis 6). PRIA poolt toetatud ja väljamakstud projektidega arendati kohalikku kultuuri keskmisest enam MTÜ Arenduskoja (61% projektidest), turismi MTÜ Virumaa Koostöökogu (37% projektidest), rahvastikku ja tööhõivesse panustati keskmisest enam MTÜ Jõgevamaa

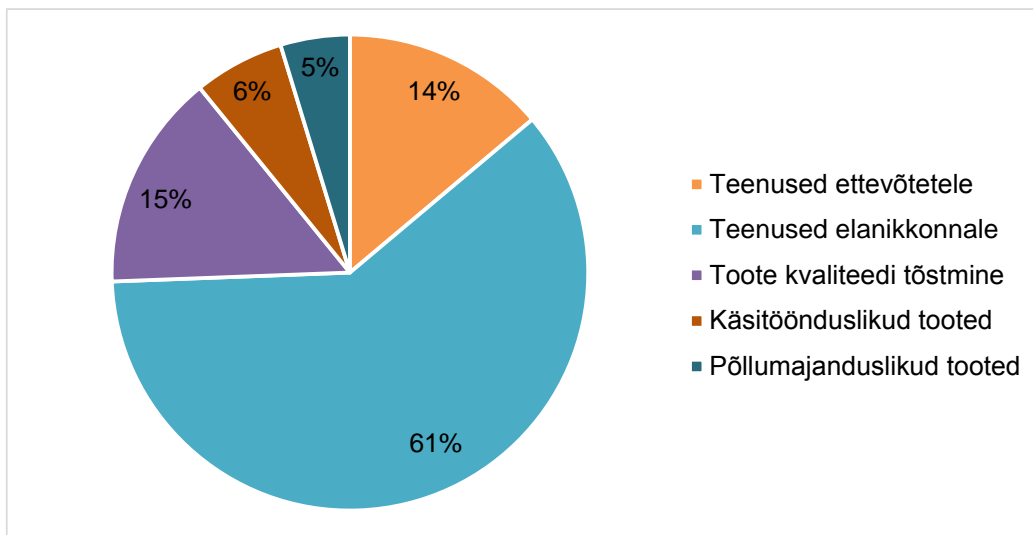
Koostöökoja (30% projektidest), kohalikesse toodetesse MTÜ Saarte Koostöökoogu (23% projektidest) ja põllumajandussektoris MTÜ Partnerite (17% projektidest) piirkonnas.

Lisaks paluti tegevusgruppidel kõikide projektide hulgast välja selekteerida kohalikke teenuseid ja tooteid arendavad projektid ning liigitada need projektid omakorda viide gruppi (iga projekt sai vaid ühe kategooria tunnuse): (1) teenused ettevõtetele, (2) teenused elanikkonnale, (3) toote kvaliteedi tõstmine, (4) käsitööstuslikud tooted ja (5) põllumajanduslikud tooted.

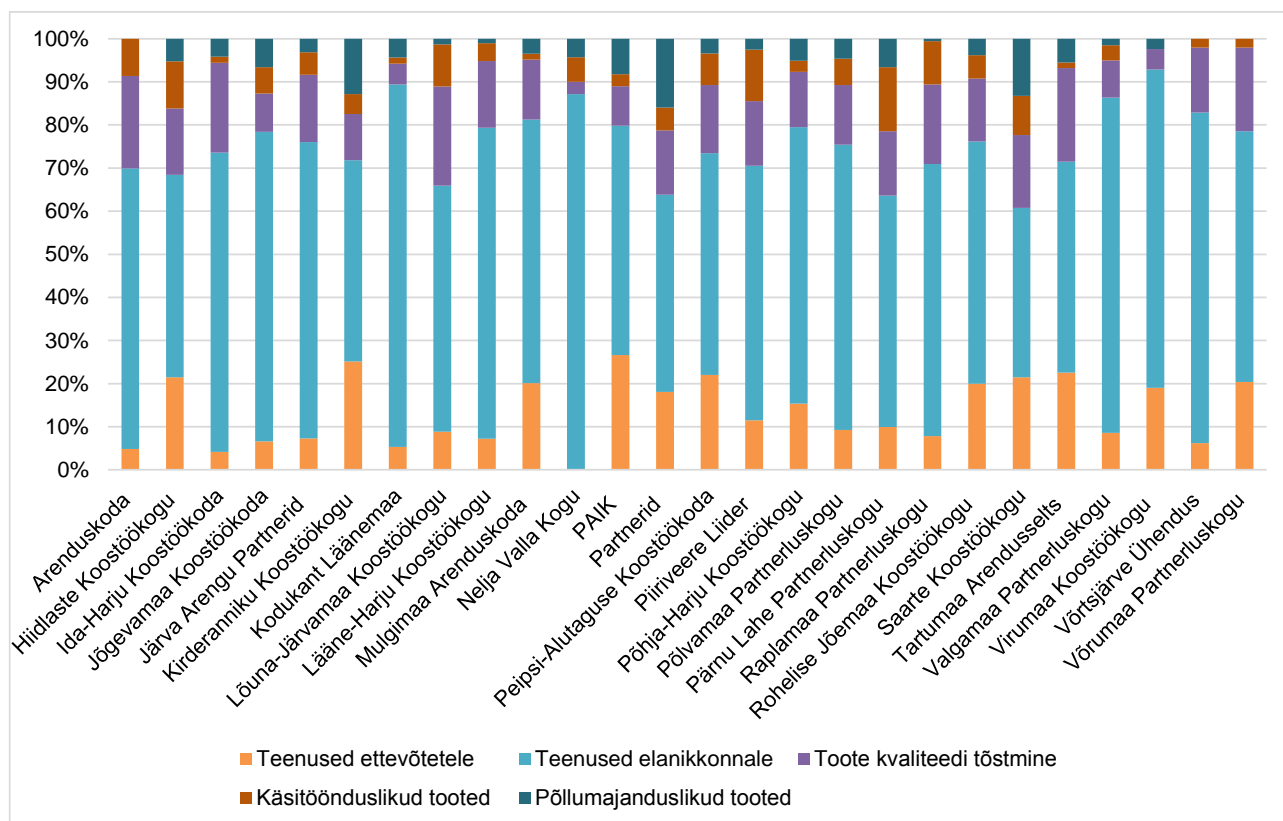
Joonis 6. Projektide liigitus aastatel 2009–2014 tegevusgruppide lõikes, %

Perioodil 2009–2014 arendati kohalikke teenuseid ja tooteid 3 805 projekti kaudu. Tänu Leader-meetme rakendamisele arendati eelkõige teenuseid, mis olid suunatud elanikkonnale (61% projektidest, Joonis 7). Suhteliselt võrdselt tõsteti kohalike toodete kvaliteeti (15% projektidest) ning arendati teenuseid ettevõtetele (14% projektidest). Vähem arendati käsitöö- (6% projektidest) ja põllumajanduslikke (5% projektidest) tooteid. Selline toetatud kohalike teenuste ja toodete projektide proportsioon on püsinud aastaid suhteliselt muutumatuks. Aktiivsem kohalike teenuste ja toodete arendamine toimus aastatel 2010–2012, mil igal aastal viidi ellu keskmiselt 843 projekti.

Joonis 7. Kohalikke teenuseid ja tooteid arendavad projektid aastatel 2009–2014, %

Kohalikke teenuseid ja tooteid arendavaid projekte tehti ühes tegevusgrupis keskmiselt 146,3 (mediaan 145). Kohalikke teenuseid ja tooteid arendavate projektide arvu varieeruvus oli tegevusgruppide vahel suur (minimaalselt 39 ja maksimaalselt 247 projekti).

Joonis 8. Kohalikke teenuseid ja tooteid arendavad projektid aastatel 2009–2014 tegevusgruppide lõikes, %

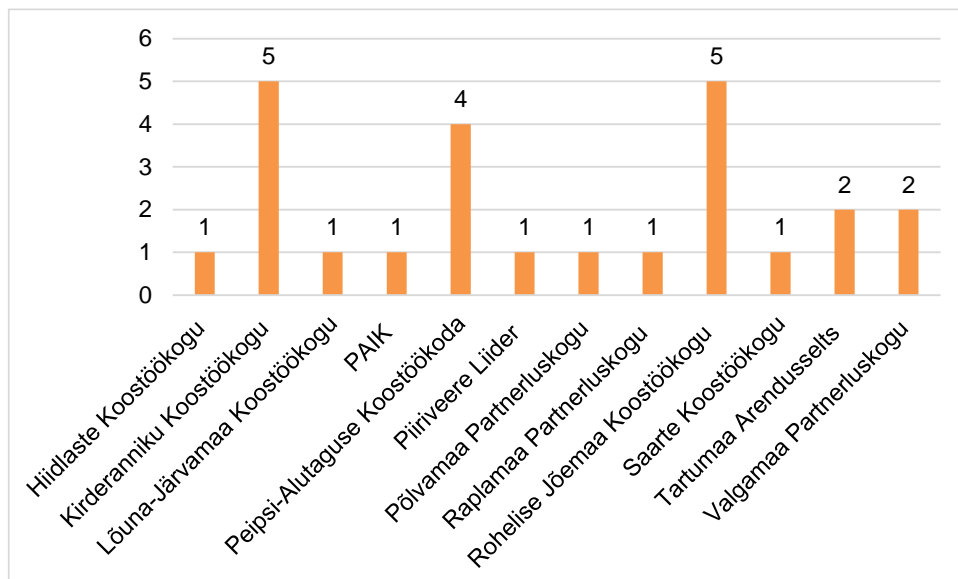
Erinevates Leader tegevuspiirkondades arendati kohalike teenuste ja toodete valdkondi suhteliselt sarnasel määral (Joonis 8). Samas keskmisest enam loodi teenuseid elanikkonnale MTÜ Nelja Valla Kogu (87% kohalikke teenuseid ja tooteid arendavatest projektidest), teenuseid ettevõtetele MTÜ PAIK (27% projektidest) piirkonnas, tegeleti toodete kvaliteedi tõstmisega MTÜ Arenduskoja ja MTÜ Tartumaa Arendusseltsi (mõlemal juhul 22% projektidest) piirkonnas ning tegeleti käsitööstuslike toodete arendamisega keskmisest enam MTÜ Pärnu Lahe Partnerluskogu

(15% projektidest) ja põllumajanduslike toodete arendamisega keskmisest enam MTÜ Partnerite (16% projektidest) piirkonnas.

3.3. KOOSTÖÖ

Koostöö on Leader lähenemise üks seitsmest põhielemendist. Piirkonna koostöö saab alguse tegevusgrupist, kes on oma olemuselt piirkonna arengule suunatud vabatahtlikkuse alusel moodustatud koostööorganisatsioon. Tegevusgruppide eesmärk on oma tegevuses soodustada ja panustada nii avaliku, era- kui ka avaliku sektori koostööle, et lähendada erinevaid sektoreid ja panna neid piirkonna arengu üle strateegiliselt mõtlema ja tegutsema, aidates kaasa MAK 2007–2014 ühe või mitme telje eesmärkide paremale saavutamisele. Koostöö kirjeldamiseks uuriti tegevusgruppide tegevuspiirkonnas kohalike omavalitsuste omavaheliste, mitut sektorit hõlmavate ning tegevusgruppide omavaheliste koostööprojektide arvu.

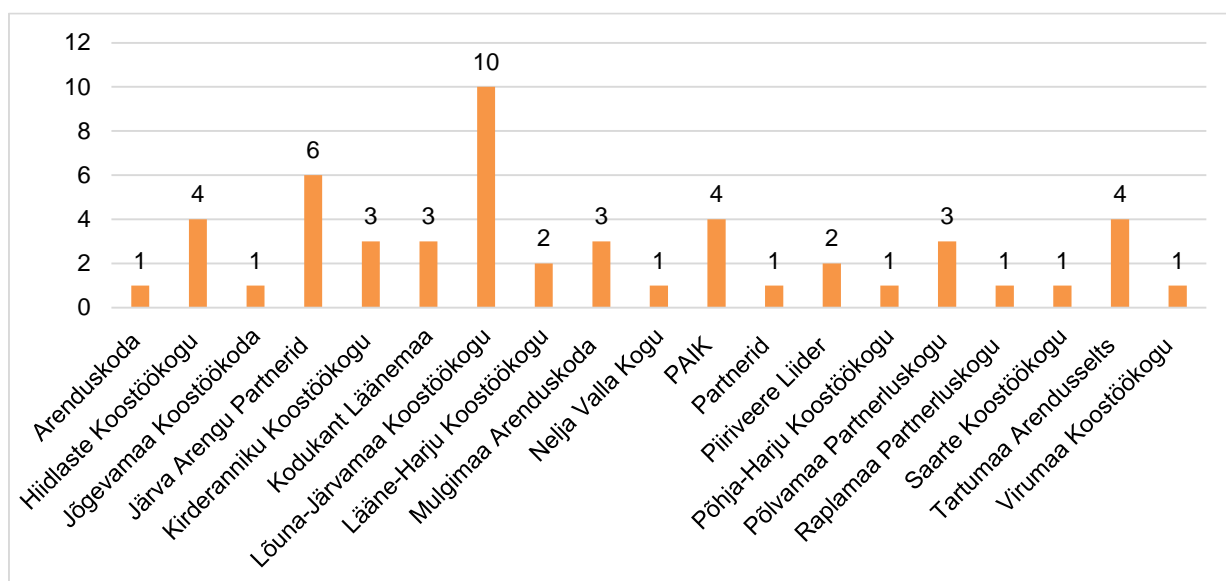
Tegevuspiirkonnas kohalike omavalitsuste omavaheliste koostööprojektide arv näitab naabruses asuvate kohalike omavalitsuste koostöövalmidust ja -tahet. Leader-meetme rakendamise tulemustest selgus, et perioodil 2009–2014 tegid kohalikud omavalitsused omavahelisi koostööprojekte 12 tegevuspiirkonnas, kokku 25 koostööprojekti (Joonis 9). **Seega Leader lähenemine ei ole piisaval määral kohalike omavalitsusi omavahel tegevuspiirkonnas koostööd tegema või kohalikud omavalitsused ei ole koostöövalmid omavahel tegevuspiirkonna sees koos projekte tegema või ei näe selleks tungivat vajadust.**

Joonis 9. Tegevuspiirkonnas kohalike omavalitsuste omavaheliste koostööprojektide arv aastatel 2009–2014

Tegevusgruppide omavaheliste koostööprojektide arv näitab, kui aktiivsed koostöö edendajad on tegevusgrupid ise, aidates kaasa Leader rakendamise suutlikkuse tõusule. Perioodil 2009–2014 tegid 19 tegevusgruppi kui koostööprojekti algatajad 52 koostööprojekti teiste Eesti Leader tegevusgruppidega (Joonis 10). Aktiivseim koostööprojektide algataja oli MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu (10 koostööprojekti). **Kuigi tegevusgrupid on oma olemuselt kui koostöö edendamise eestvedajad, siis omavahelistes koostööprojektides on suurem osa**

tegevusgruppide koostööle kaasajad ning väiksem osa tegevusgruppide on koostööle pigem kaasatavad.

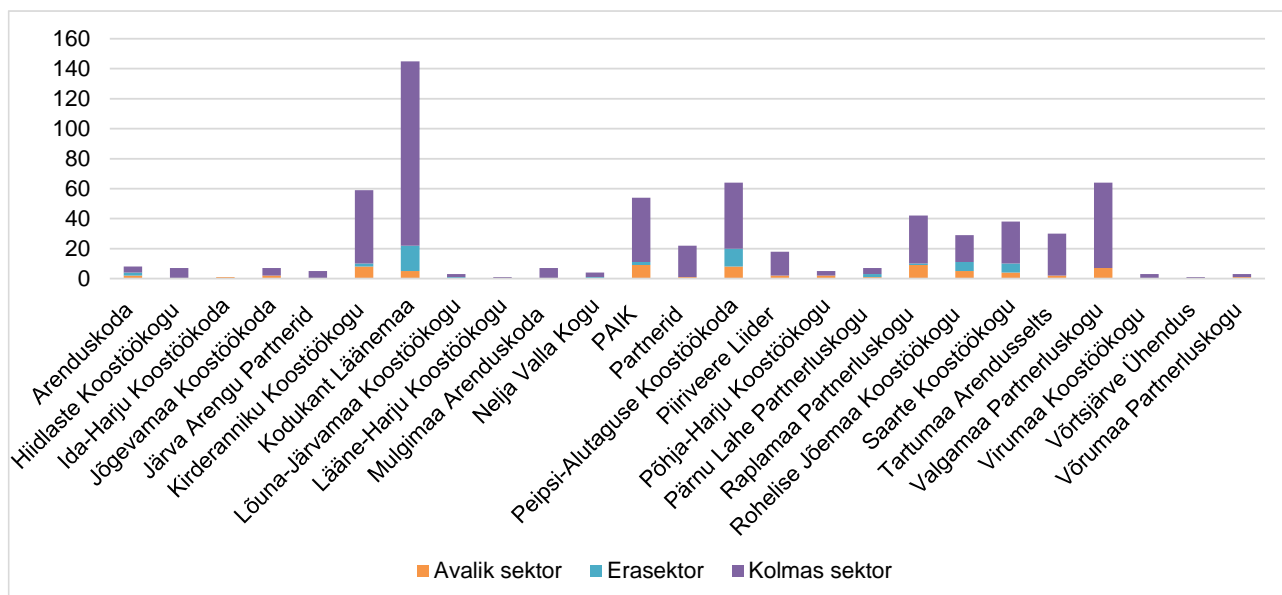
Joonis 10. Tegevusgruppide omavaheliste koostööprojektide arv aastatel 2009–2014

Leader lähenemise üks ideedest on aidata kaasa mitut sektorit hõlmavate lähenemisviiside kasutuselevõtule. Projektitaotluste alusel tehti aastatel 2009–2014 mitut sektorit hõlmavaid koostööprojekte 627, mille toetuse summa oli 10,3 mln eurot (Tabel 3). Kõige aktiivsem mitut sektorit hõlmavate sektorite koostööprojektide algataja oli ülekaalukalt kolmas sektor (81% koostööprojektidest ja 82% toetuse summast) ning passiivsem avalik sektor (11% koostööprojektidest ja 9% toetuse summast). Erasektor algatas 8% koostööprojektidest (9% toetuse summast). Seega sektoritest kõige koostöövalmim ja –aktiivsem on kolmas sektor, kel lasub kõige suurem koostöö edendamise ja läbi selle parimate praktikate edendamise roll.

Tabel 3. Mitut sektorit hõlmavate koostööprojektid projekti algataja järgi aastatel 2009–2014

Koostööprojektid algataja järgi	Arv	Toetuse summa, eurot
Avalik sektor	69	934 719
Erasektor	52	951 860
Kolmas sektor	506	8 679 134
KOKKU	627	10 565 713

Mitut sektorit hõlmavaid koostööprojekte tehti peaaegu kõikides tegevuspiirkondades, välja arvatud MTÜ Põlvamaa Partnerluskogus (Joonis 11). Koostööprojektide arvu varieeruvus oli tegevusgruppide vahel suur (maksimaalselt 145 koostööprojekti ja minimaalselt üks koostööprojekti).

Joonis 11. Mitut sektorit hõlmavate koostööprojektide arv algataja järgi aastatel 2009–2014

3.4. RAKENDUSKAVADESSE INTEGREERITUD MEETMED

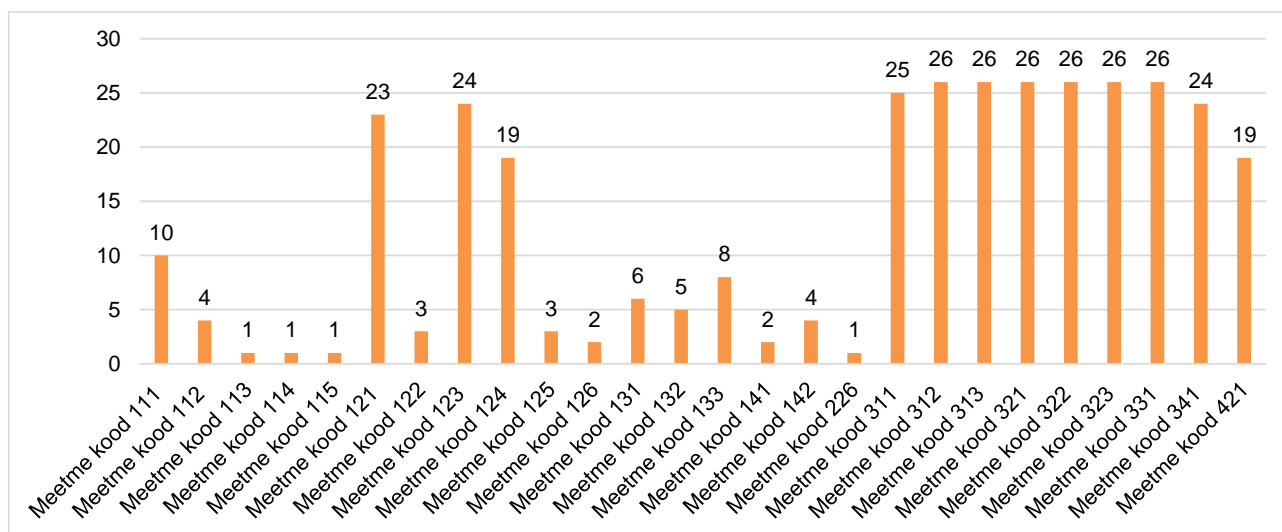
Kogukonna juhitud kohalikkude arengut viiakse ellu kohaliku arengustrateegiatega alusel, mille rakendamine aitab kaasa MAK 2007–2014 ühe või mitme telje eesmärgi saavutamisele kohalike vajadusi ja potentsiaali arvesse võttes. Strateegia rakendamiseks koostas tegevusgrupp iga kalendriaasta kohta kohaliku arengustrateegia rakendamise kava (rakenduskava). Rakenduskava sisaldas tegevuste kirjeldusi, meetmete kirjeldusi ja nende elluviimiseks kavandatud eelarvet. Tegevusgruppide esindajatel paluti määrata need EK poolt kinnitatud meetme koodid, mis olid integreeritud kohaliku arengustrateegia rakenduskavasse.

Aasta-aastalt muutusid tegevuspiirkondade strateegiatega rakenduskavad EK meetme koodide integreerumise mõistes mitmekesisemaks. Kui 2009. aastal sisaldasid tegevuspiirkondade strateegiatega rakenduskavad kokku 14, siis 2013. aastal juba 26 erinevat EK meetme koodi. 2014. aastal sisaldasid rakenduskavad 18 erinevat EK meetme koodi. Arengustrateegiatega rakenduskavad sisaldasid kõiki 1. ja 3. telje meetme koodi ning ühte 2. ja 4. telje meetme koodi:

- 111 — kutseõppe- ja teavitamismeetmed põllumajandus- ja toidusektori ning metsandussektoriga seotud isikutele;
- 112 – noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine;
- 113 – põllumajandustootjate ja põllumajandusettevõtete töötajate ennetähtaegselt pensionile jäämine;
- 114 – nõuandeteenuse kasutamine põllumajandustootjate ja metsa valdajate poolt;
- 115 – põllumajandusettevõtte juhtimis-, asendus- ja nõuandeteenuste ning metsanduse nõuandeteenuste loomine;
- 121 — põllumajandusettevõtte moderniseerimine;
- 122 – metsade majandusliku väärtuse parandamine;
- 123 — põllumajandustoodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmine;
- 124 — põllumajandus- ja toidusektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine;

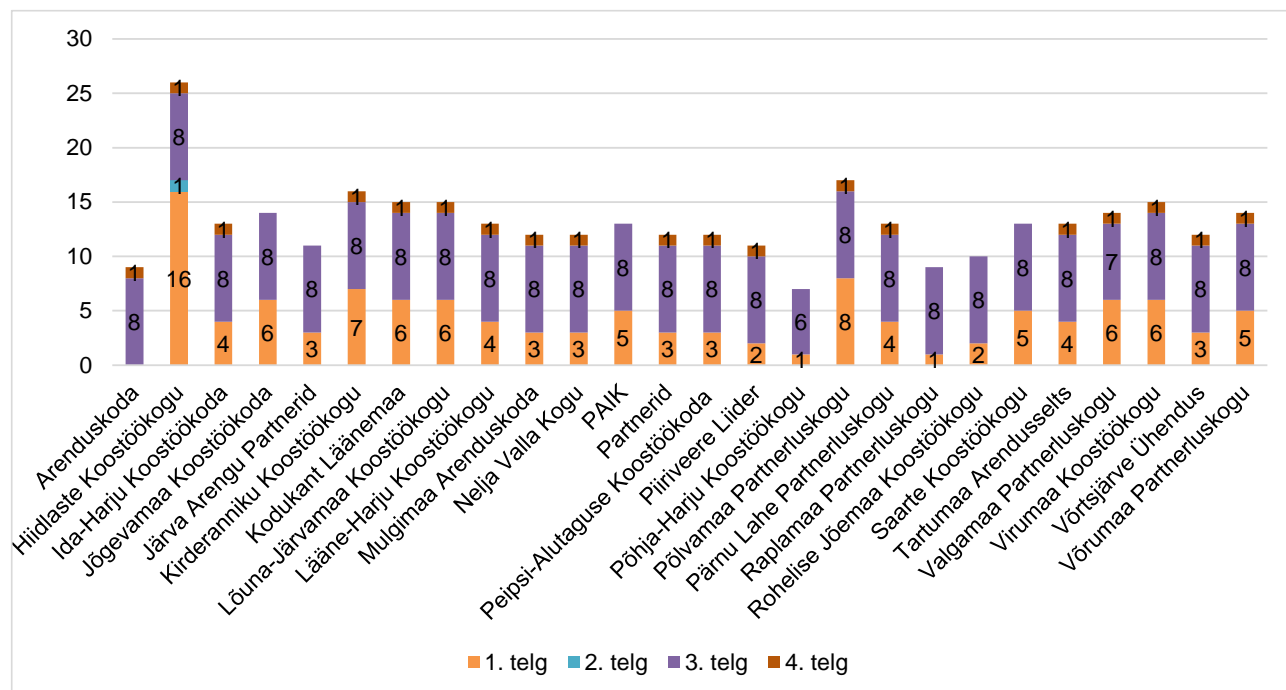
- 125 – põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur;
- 126 – loodusõnnetustes kahjustatud põllumajandusliku tootmise potentsiaali taastamine ja asjakohaste ennetusmeetmete kasutuselevõtmine;
- 131 – põllumajandustootjate abistamine kohanemisel ühenduse õigusaktidel põhinevate kasvavate nõuetega;
- 132 – toidukvaliteedikavades osalevate põllumajandustootjate toetamine;
- 133 – tootjarühmade toetamine toidukvaliteedikavade alla kuuluvate toodete edendamise ja neist teavitamisel;
- 141 – ümberkorraldavate elatuspõllumajandusettevõtete toetamine;
- 142 – tootjarühmade loomise toetamine;
- 226 – metsapotentsiaali taastamine ja ennetustegevus;
- 311 – mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas;
- 312 – mikroettevõtte rajamis- ja arendamistoetus;
- 313 – turismi soodustamine;
- 321 – põhiteenused majanduse ja maaelanikkonnale;
- 322 – külade uuendamine ja arendamine;
- 323 – maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine;
- 331 – koolitus ja teavitamine 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevatele ettevõtjatele;
- 341 – oskuste omandamine ja elavdamine kohaliku arengustrateegia koostamiseks ja arendamiseks;
- 421 – koostööprojektide rakendamine.

Jooniselt 12 on näha, tegevuspiirkondade arengustrateegiate rakenduskavadesse oli integreeritud valdavalt MAK 2007–2013 3. telje ja 1. telje meetmed erinevusega, et 3. telje meetmed olid integreeritud peaaegu kõikide, kuid enamus 1. telje meetmeid oli integreeritud vaid üksikute tegevuspiirkondade rakenduskavadesse (v. a meetmed, mis puudutasid ettevõtete moderniseerimist ja toiduainete töötlemist). 2. telje ja 4. telje meetmetest oli integreeritud kummaski üks meede. Seega **rakenduskavadesse integreeritud meetmete alusel saab öelda, et kohalike arengustrateegiate fookuses olid maapiirkondades elavad inimesed, kultuuri(pärandi)keskkond, maaelu mitmekesistamine ning mõnevõrra vähem põllumajandussektor.**

Joonis 12. Tegevuspiirkondade arv, kelle kohaliku arengustrateegia rakenduskavasse oli integreeritud MAK 2007–2013 erinevad meetmed (EK meetme kood) aastatel 2009–2014

Tegevuspiirkondade võrdlusest ilmnes, et aastatel 2009–2014 olid kõik 1. telje meetmed integreeritud MTÜ Hiidlaste Koostöökogu piirkonna arengustrateegia rakenduskavadesse, kuid samas mitte ühtegi 1. telje meetet ei olnud MTÜ Arenduskoja piirkonna üheski rakenduskavas (Joonis 13). Peaaegu kõikide tegevuspiirkondade arengustrateegiate rakenduskavadesse oli integreeritud 3. telje meetmed kahe erandiga: MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu piirkonna arengustrateegia rakenduskavad sisaldasid kuut ja MTÜ Valgamaa Partnerluskogu piirkonna arengudokumentid seitset 3. telje meetet. Koostöömeede oli integreeritud 19 ja 2. telje meede ühe tegevusgrupi piirkonna arengustrateegia rakenduskavasse.

Joonis 13. MAK 2007–2013 erinevad meetmete (EK meetme kood) arv, mis olid integreeritud tegevuspiirkondade arengustrateegiate rakenduskavadesse aastatel 2009–2014 telgede lõikes

4. KOKKUVÕTE

Eesti maaelu arengukava 2007–2013 (MAK 2007–2013) Leader-meetme eesmärk oli kohaliku algatuse edendamine, põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamine ja majandustegevuse mitmekesistamine läbi maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise. Leader-meetme raames toetati piirkondlike arengustrateegiate koostamist, kohalike tegevusgruppide (tegevusgruppide) juhtimist, oskuste omandamist ja piirkonna elavdamist ning kohaliku arengustrateegiate rakendamist läbi projektitaotluste.

Euroopa Komisjon (EK) püstitas Leader-meetme hindamiseks 11 hindamisküsimust, et mõõta meetme tulemuslikkust ja mõju maapiirkondades. Selleks on Eestis tegutsevalt 26 kohalikult tegevusgrupilt alates 2010. aastast kogutud andmeid tegevusgrupi liikmeskonna suuruse, koosseisu, PRIA poolt heakskiidetud ja väljamakstud projektide ja rakenduskavadesse integreeritud meetmete kohta standardiseeritud küsitluse vormis. Analüüsi eesmärk oli koostada tegevusgruppidele kogutud seireandmete kokkuvõttev analüüs aastate 2009–2014 ja tegevusgruppide kohta.

Viimasel küsitlusaastal oli tegevusgruppidel kokku 1 650 liiget. Mediaani järgi on keskmine liikmete arv tegevusgrupis aasta-aastalt kasvanud (48 liikmelt 69 liikmele). Liikmete arvu varieeruvus oli tegevusgruppide vahel suur. Aastate lõikes on Leader-meetme rakendamisse kõige enam kaasatud kolmas sektor.

Perioodil 2009–2014 oli PRIA heaks kiitnud ja välja maksnud 5 496 projekti. Sisuanalüüsi alusel selgus, et Leader-meetme kaudu toetati kõige enam kohalikku kultuuri (36% projektidest) ning turismi (19% projektidest). Arvestataval määral toetati ka kohalike toodete (9% projektidest) ja teenindussektori arendamist (8% projektidest). Muid valdkondi toetati Leader-meetme kaudu vähem.

Perioodil 2009–2014 arendati kohalikke teenuseid ja tooteid 3 805 projekti kaudu. Tänu Leader-meetme rakendamisele arendati eelkõige teenuseid, mis olid suunatud elanikkonnale (61% projektidest). Suhteliselt võrdselt tõsteti kohalike toodete kvaliteeti (15% projektidest) ning arendati teenuseid ettevõtetele (14% projektidest). Vähem arendati käsitöö- (6% projektidest) ja põllumajanduslikke (5% projektidest) tooteid. Kuigi kohalikke teenuseid ja tooteid arendavate projektide arvu varieeruvus oli tegevusgruppide vahel suur (minimaalselt 39 ja maksimaalselt 247 projekti), arendati erinevates tegevuspiirkondades kohalike teenuste ja toodete valdkondi suhteliselt sarnasel määral.

Koostöö on Leader lähenemise üks seitsmest põhielemendist. Leader-meetme rakendamise tulemustest selgus, et perioodil 2009–2014 tegid kohalikud omavalitsused omavahelisi koostööprojekte 12 tegevuspiirkonnas, kokku 25 koostööprojekti. Samal perioodil tegid 19 tegevusgruppi kui koostööprojekti algatajad 52 koostööprojekti teiste Eesti Leader tegevusgruppidega. Samal perioodil tehti mitut sektorit hõlmavaid koostööprojekte 627, mille toetuse summa oli 10,3 mln eurot. Kõige aktiivsem mitut sektorit hõlmavate sektorite koostööprojektide algataja oli ülekaalukalt kolmas sektor (81% koostööprojektidest ja 82% toetuse summast) ning passiivsem avalik sektor (11% koostööprojektidest ja 9% toetuse summast).

Erasektor algatas 8% koostööprojektidest (9% toetuse summast). Koostööprojektide arvu varieeruvus oli tegevusgruppide vahel suur (maksimaalselt 145 koostööprojekti ja minimaalselt üks koostööprojekt).

Kogukonna juhitud kohalikku arengut viiakse ellu kohaliku arengustrateegiate alusel, milleks koostas tegevusgrupp iga kalendriaasta kohta kohaliku arengustrateegia rakendamise kava (rakenduskava). Küsitlustulemustest selgus, et aasta-aastalt muutusid tegevuspiirkondade strateegiate rakenduskavad EK meetme koodide integreerumise mõistes mitmekesisemaks. Kui 2009. aastal sisaldasid tegevuspiirkondade strateegiate rakenduskavad kokku 14, siis 2013. aastal juba 26 erinevat EK meetme koodi. 2014. aastal sisaldasid rakenduskavad 18 erinevat EK meetme koodi. Arengustrateegiate rakenduskavad sisaldasid kõiki 1. ja 3. telje meetme koode ning ühte 2. ja 4. telje meetme koodi. Tegevuspiirkondade võrdlusest ilmnas, et aastatel 2009–2014 olid kõik 1. telje meetmed integreeritud MTÜ Hiidlaste Koostöökogu piirkonna arengustrateegia rakenduskavadesse, kuid samas mitte ühtegi 1. telje meetmet ei olnud MTÜ Arenduskoja piirkonna üheski rakenduskavas. Peaaegu kõikide tegevuspiirkondade arengustrateegiate rakenduskavadesse oli integreeritud 3. telje meetmed.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Leader lähenemine on kaasa aidanud valitsemisele maapiirkondades, aidanud kaasa mitut sektorit hõlmavate lähenemisviiside kasutamisele ja koostöö edendamisele MAK 2007–2013 rakendamiseks, suurendanud kohalike tegevusgruppide ja kohalike arengustrateegiatesse kaasatud teiste partnerite suutlikkust kohalike arengustrateegiate rakendamiseks, kus Leader lähenemise suurim kasutegur on siiski kolmanda sektori aktiveerimisel ning kohalikule elanikkonnale kohaliku kultuuri ja selle keskkonna edendamisel.